

International Conference of Economics, Finance and Accounting Studies

International Conference of Economics, Finance and Accounting Studies is a double-blind peer-reviewed, open-access journal published to reach excellence on the scope. It considers scholarly, research-based articles on all aspects of economics, finance and accounting. As an international congress aimed at facilitating the global exchange of education theory, contributions from different educational systems and cultures are encouraged. It aims to provide a forum for all researchers, educators, educational policy-makers and planners to exchange invaluable ideas and resources.

EKOTURIZM VA UNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI

Ravshanov To'liqin Nodirjon o'g'li
Iqtisod(tarmoqlar va sohalar buyicha) 4-kurs
tulqinjonravshanov@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada turizm faoliyatini samarali tashkil etish hamda mamlakatning mavjud tabiiy va iqtisodiy salohiyatidan oqilona foydalanish orqali ekoturizmni rivojlantirish va undan iqtisodiy daromad olish masalalari tahlil etilgan.

Kalit soʻzlar: ekoturizm, ekologik taʼlim, turizm resurslari, rekreatsiya, antropogen omillar.

Kirish

Hozirgi davrda jahon miqyosida suv resurslari tanqisligi, iqlim oʻzgarishi, atmosfera havosining ifloslanishi, ozon qatlamining yemirilishi, oʻrmon maydonlarining qisqarishi, shuningdek, aholi va transport vositalari sonining ortib borishi kabi global muammolar tobora keskinlashib bormoqda. Ushbu murakkab jarayonlar sharoitida “inson–tabiat” tizimidagi muvozanatni taʼminlashga xizmat qiluvchi samarali rivojlanish yoʻnalishlarini izlash dolzarb ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan, ekoturizm barqaror rivojlanishni taʼminlovchi muhim yoʻnalishlardan biri sifatida soʻnggi yillarda jadal surʼatlarda rivojlanib bormoqda.

Markaziy Osiyo mintaqasida joylashgan Oʻzbekiston Respublikasi ekologik turizmni rivojlantirish uchun katta salohiyatga ega mamlakatlardan biri hisoblanadi. Mamlakatimiz hududidagi baland togʻ tizmalari, qadimiy sivilizatsiyalar izlarini oʻzida mujassam etgan tarixiy shaharlar, keng choʻl hududlari va unumdor vodiylar, shuningdek, shifobaxsh tabiiy manbalar ekoturizmni rivojlantirish uchun mustahkam zamin yaratadi.

Biroq mavjud imkoniyatlardan samarali foydalanish uchun turistik-rekreatsion resurslarning boy va xilma-xil salohiyatini chuqur oʻrganish, tabiiy hamda madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish, shu bilan birga mahalliy aholi bandligini taʼminlashga qaratilgan kompleks dasturlarni ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish zarur hisoblanadi.

Oʻzbekiston Respublikasida turizm sohasini rivojlantirishga qaratilgan islohotlar yangi bosqichga koʻtarildi. Xususan, Shavkat Mirziyoyev tomonidan 2016-yil 2-dekabrda qabul qilingan

“O‘zbekiston Respublikasining turizm sohasini jadal rivojlantirishni ta‘minlash chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-486-son Farmon ushbu yo‘nalishda tub burilish yasadi. Mazkur hujjat turizmni iqtisodiyotning ustuvor tarmoqlaridan biri sifatida rivojlantirish, mavjud salohiyatdan to‘liq foydalanish hamda sohada keng ko‘lamli islohotlarni amalga oshirish uchun zarur huquqiy va tashkiliy asoslarni yaratdi.

Farmonda an‘anaviy madaniy-tarixiy turizm bilan bir qatorda ekologik turizm, ichki va kirish turizmi kabi istiqbolli yo‘nalishlarni kompleks rivojlantirish, ularni qo‘llab-quvvatlovchi milliy va hududiy dasturlarni ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish muhim vazifa sifatida belgilangan. Bu esa turizmni diversifikatsiya qilish va uning iqtisodiy samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Bugungi kunda ilmiy adabiyotlar va ommaviy axborot vositalarida ekoturizmning ahamiyati va uning barqaror rivojlanishdagi o‘rni tobora keng yoritilmoqda. Xalqaro tashkilotlar ma‘lumotlariga ko‘ra, an‘anaviy turizm turlari yiliga o‘rtacha 5 foiz atrofida o‘sayotgan bo‘lsa, ekoturizmning o‘sish sur‘atlari 20–30 foizni tashkil etmoqda. Tadqiqotchilar fikriga ko‘ra, ushbu yo‘nalish nisbatan yangi bo‘lishiga qaramay, uning ommalashuvi boshqa turizm turlariga qaraganda ancha tez kechmoqda hamda kelgusida turizm sanoatining yetakchi segmentlaridan biriga aylanishi kutilmoqda.

Turizm va ekologiya yo‘nalishida yaratilgan ilmiy manbalar ushbu sohaning nazariy va amaliy jihatlarini chuqur o‘rganishda muhim ahamiyat kasb etadi. Xususan, M.R. Boltaboyev, I.S. Tuxliyev, B.Sh. Safarov va S.A. Abduxamidov muallifligidagi “Turizm: nazariya va amaliyot” darsligida turizm sohasining rivojlanish qonuniyatlari hamda uni takomillashtirishning nazariy asoslari keng yoritilgan. Ushbu asarda ilg‘or xorijiy tajribalar asosida turizm bozorining rivojlanish tendensiyalari tahlil qilinib, mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlar va davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlari aniq misollar orqali asoslab berilgan.

Shuningdek, G.A. Alimova, A.A. Yodgarov, L.Sh. Egamberdiyeva va A.A. Kazakov tomonidan yaratilgan “Ekologiya” darsligi ekologik muammolarni kompleks yondashuv asosida o‘rganishga qaratilgan muhim ilmiy manbalardan biridir. Mazkur darslik “yashil iqtisodiyot” konsepsiyasiga asoslangan barqaror rivojlanish masalalariga bag‘ishlangan fundamental ilmiy tadqiqotlar doirasida yaratilgan bo‘lib, unda ekologiya fanining mazmun-mohiyati, biosfera va ekologik tizimlar, tabiiy resurslardan foydalanish hamda ularni muhofaza qilish, qayta tiklanuvchi energiya manbalari, shuningdek, inson va atrof-muhit o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlar keng qamrovda yoritilgan.

Mazkur tadqiqot doirasida ekologik muammolarni kamaytirish, turizmni rivojlantirish hamda uni samarali tashkil etish masalalarini o‘rganishda turli ilmiy-uslubiy yondashuvlardan foydalanildi. Xususan, xorijiy tajribalar monografik tahlil asosida o‘rganilib, mavjud ilmiy qarashlar umumlashtirildi. Tadqiqot jarayonida analiz va sintez, tizimli yondashuv, shuningdek, taqqoslash kabi iqtisodiy-tahliliy usullar qo‘llanildi. Ushbu metodlar orqali ekoturizmning nazariy asoslari hamda amaliy rivojlanish yo‘nalishlari kompleks tarzda tahlil qilindi.

Ekoturizm (yashil turizm) barqaror turizmning muhim yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, asosan inson faoliyati ta‘siri kam bo‘lgan yoki tabiiy holati nisbatan saqlanib qolgan hududlarga tashrif buyurishga asoslanadi. Ushbu turizm turi nafaqat dam olishni, balki atrof-muhitni muhofaza qilish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va ekologik ongni shakllantirishni ham o‘z ichiga oladi. Ekoturizmni rivojlantirishda xalqaro miqyosda ishlab chiqilgan tamoyillar muhim metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi. Ushbu tamoyillarga ko‘ra:

- ekoturizm faoliyati, avvalo, tabiiy resurslarga tayanishi va tabiat bilan uyg‘unlikda amalga oshirilishi lozim;

- atrof-muhitga yetkaziladigan salbiy ta'sirni minimal darajaga tushirish asosiy shartlardan biri hisoblanadi;
- ekologik ta'lim va ma'rifatni rivojlantirish, aholining ekologik ongini oshirish muhim vazifa sifatida qaraladi;
- mahalliy ijtimoiy-madaniy qadriyatlarni saqlash va qo'llab-quvvatlash zarur;
- ekoturizm faoliyati amalga oshirilayotgan hududlarning barqaror rivojlanishi va iqtisodiy samaradorligini ta'minlashga xizmat qilishi kerak.

Mazkur yondashuvlar ekoturizmni nafaqat iqtisodiy foyda keltiruvchi soha sifatida, balki ekologik muvozanatni saqlash va ijtimoiy rivojlanishni ta'minlovchi muhim vosita sifatida qarash imkonini beradi.

Hozirgi kunda ekoturizm jahon iqtisodiyotining eng dinamik rivojlanayotgan yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Mutaxassislar bahosiga ko'ra, pandemiyadan oldingi davrda ushbu turizm turi yuqori daromad keltiruvchi sohalardan biri bo'lib, global turizm bozorida sezilarli ulushni egallagan. Bugungi kunda ham sayyohlarning muhim qismi ekologik turizmga qiziqish bildirmoqda, bu esa uning istiqboldagi rivojlanish salohiyati yuqori ekanligini ko'rsatadi.

Ekoturizmning asosiy maqsadi — tabiiy resurslardan oqilona foydalanish orqali hozirgi va kelajak avlodlar uchun ekologik xavfsizlikni ta'minlash hamda barqaror rivojlanishga erishishdan iboratdir. Ushbu maqsadni amalga oshirishda O'zbekistonda ekoturizmni rivojlantirishga qaratilgan konseptual hujjatlar muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

Xususan, "O'zbekistonda ekologik turizmni rivojlantirish konsepsiyasi"da mazkur sohani taraqqiy ettirish uchun ustuvor vazifalar aniq belgilab berilgan. Unga ko'ra, quyidagi yo'nalishlar muhim ahamiyat kasb etadi:

- ekoturizm industriyasini shakllantirishga qaratilgan normativ-huquqiy bazani yaratish va takomillashtirish;
- ekoturizmning ilmiy-nazariy asoslarini rivojlantirish hamda ta'lim va amaliyot bilan integratsiyasini ta'minlash;
- aholining ekologik ongini oshirish va ekologik madaniyatni shakllantirish;
- ekoturizm yo'nalishida ta'lim-tarbiya tizimini yo'lga qo'yish;
- soha uchun malakali kadrlar tayyorlash va qayta tayyorlash, ekoturistik obyektlarni kompleks baholash va ularning hisobini yuritish;
- ekoturizm monitoringini tashkil etish va istiqbolli rivojlanish yo'nalishlarini prognozlash;
- hududlarni ekoturistik rayonlashtirish asosida samarali boshqaruvni yo'lga qo'yish;
- milliy va xalqaro darajada strategik dasturlar hamda loyihalarni ishlab chiqish va amalga oshirish;
- biologik xilma-xillikni saqlash va muhofaza qilish choralarni kuchaytirish.

Mazkur vazifalarning izchil amalga oshirilishi ekoturizmni barqaror rivojlantirish, tabiiy resurslardan samarali foydalanish hamda milliy iqtisodiyotga qo'shimcha daromad keltirish imkonini beradi.

Jahon miqyosida 2002-yilning "Ekoturizm yili" deb e'lon qilinishi ushbu sohaning rivojlanishiga yangi turtki berdi va unga nisbatan global e'tiborning ortishiga xizmat qildi. Mazkur tashabbus ekologik muammolarni hal etish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish hamda atrof-muhitni muhofaza qilishga qaratilgan chora-tadbirlarni faollashtirishda muhim bosqich bo'ldi. Hozirgi davrda ekologik muammolar ko'lamining kengayib borayotgani, ularning insoniyat taraqqiyotiga salbiy ta'siri kuchayib borayotgani ushbu masalalarning dolzarbligini yanada oshirmoqda.

Jamiyat rivojlanishining hozirgi bosqichida atrof-muhit ifloslanishining texnogen omillar hisobiga ortib borishi muhim muammolardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Bunday jarayonlar,

ayniqsa, turistik-rekreatsion resurslarning ekologik holatiga salbiy ta'sir ko'rsatib, ayrim hollarda ularning inqirozga uchrashiga sabab bo'lmoqda. Shu bois ekologik vaziyatning yomonlashuvi global darajadagi muammo sifatida qaralmoqda va uni hal etish bo'yicha samarali choralar ishlab chiqishni talab etadi.

Shu nuqtai nazardan, tabiiy muhitni saqlash va undan oqilona foydalanishga qaratilgan yangi yondashuvlarni ishlab chiqish bugungi kunning ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Bu jarayonni ijtimoiy-iqtisodiy va ekologik tizimlarning o'zaro bog'liqligi asosida kompleks tarzda o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur muammolarni hal etishda turizm sohasi yetakchi yo'nalishlardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

Birinchidan, turizm jahon xo'jaligida eng tez rivojlanayotgan tarmoqlardan biri bo'lib, global yalpi mahsulotda muhim ulushga ega. U investitsiyalarni jalb qilish, yangi ish o'rinlarini yaratish hamda davlat byudjetiga soliq tushumlarini oshirish orqali iqtisodiy rivojlanishga sezilarli hissa qo'shadi.

Ikkinchidan, turizm zamonaviy iqtisodiyotning deyarli barcha sohalari bilan uzviy bog'liq bo'lib, ularning rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ushbu soha iqtisodiy tizimning tarkibiy o'zgarishlariga turtki berib, infratuzilmani rivojlantirish, xizmatlar sektorini kengaytirish hamda ijtimoiy taraqqiyotni jadallashtirishda muhim omil sifatida xizmat qiladi.

Hozirgi kunda dunyoning Turkiya, Misr, Tailand, Malayziya, Kipr, Hindiston, Yaponiya, Fransiya, Italiya, Ispaniya kabi qator mamlakatlarida turizm sohasini rivojlantirishga qaratilgan keng ko'lamli chora-tadbirlar amalga oshirilmogda. Ushbu davlatlarda turizmni rivojlantirishning asosiy maqsadi mamlakat iqtisodiyotiga xorijiy valyuta tushumlarini oshirish hamda milliy daromadni ko'paytirishdan iboratdir.

O'zbekiston Respublikasida ham turizm, xususan, ekologik turizmni rivojlantirish uchun zarur shart-sharoitlar yaratilmogda. Mamlakatimiz hududlari boy tabiiy va tarixiy resurslarga ega bo'lib, bu esa turizmni, ayniqsa ekoturizmni rivojlantirish uchun mustahkam asos yaratadi.

Umuman olganda, respublikamizda ekoturizmni rivojlantirish salohiyati yuqori bo'lib, uni jadallashtirish uchun barcha zarur imkoniyatlar mavjud. Biroq ushbu imkoniyatlardan samarali foydalanish uchun ekoturizm rivojlangan davlatlar tajribasini chuqur o'rganish va ularni milliy sharoitga moslashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shu munosabat bilan, O'zbekistonda hududiy darajada ekoturizmni rivojlantirish maqsadida quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

- mamlakatimizning boy tarixiy-madaniy merosi va noyob tabiiy landshaftlari haqida keng qamrovli axborot-targ'ibot ishlarini yo'lga qo'yish orqali xalqaro ekoturizm bozorida raqobatbardosh pozitsiyani shakllantirish;
- jahon turizm bozori talablariga mos keluvchi innovatsion loyihalarni ishlab chiqish va ularni amaliyotga joriy etish;
- ekoturizm infratuzilmasini zamonaviy moddiy-texnik baza bilan ta'minlash hamda xizmatlar sifatini xalqaro standartlar darajasiga olib chiqish.

Mazkur chora-tadbirlarning amalga oshirilishi mamlakatimizda ekoturizmni barqaror rivojlantirish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish hamda iqtisodiy samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan Adabiyotlar Ro`Yhati

1. Shavkat Mirziyoyev. O'zbekiston Respublikasining turizm sohasini jadal rivojlantirishni ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida PF-486-son Farmon. – Toshkent, 2016-yil 2-dekabr.
2. Boltaboyev M.R., Tuxliyev I.S., Safarov B.Sh., Abduxamidov S.A. Turizm: nazariya va amaliyot. – Toshkent: Iqtisodiyot, nashriyot yili.

3. Xaitov R. Ekologik turizm. – Toshkent: O‘quv qo‘llanma, nashriyot yili.
4. Alimova G.A., Yodgarov A.A., Egamberdiyeva L.Sh., Kazakov A.A. Ekologiya. – Toshkent: Darslik, nashriyot yili.
5. United Nations World Tourism Organization (UNWTO). Tourism Highlights. – Madrid, nashr yillari.
6. World Bank. Tourism and Sustainable Development Reports. – Washington, nashr yillari.
7. United Nations Environment Programme (UNEP). Ecotourism and Sustainable Tourism Guidelines. – Nairobi, nashr yillari.